

Ірина Ю. Штулер
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ
ПРОЕКТУ КОАЛІЦІЙНОЇ УГОДИ ЩОДО ІННОВАЦІЙНОСТІ
ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто основні положення проекту Коаліційної угоди, які стосуються лісогосподарської галузі України. Розкрито етапи теоретичного аналізу імплементації положень проекту Коаліційної угоди. Встановлено, що обов'язковою умовою успішного розвитку лісового сектору є впровадження низки інноваційних заходів. Запропоновано основні напрямки реформування та розвитку лісогосподарської галузі.

Ключові слова: інноваційне управління; екологічно спрямований розвиток; лісове господарство.

Рис. 1. Літ. 12.

Ірина Ю. Штулер
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ
ПОЛОЖЕНИЙ ПРОЕКТА КОАЛИЦИОННОГО СОГЛАШЕНИЯ
ПО ИННОВАЦИОННОСТИ ЛЕСОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ОТРАСЛИ

В статье рассмотрены основные положения проекта Коалиционного соглашения, касающиеся лесохозяйственной отрасли Украины. Раскрыты этапы теоретического анализа имплементации положений проекта Коалиционного соглашения. Установлено, что обязательным условием успешного развития лесного хозяйства является внедрение ряда инновационных мероприятий. Предложены основные направления реформирования и развития лесохозяйственной отрасли.

Ключевые слова: инновационное управление; экологически направленное развитие; лесное хозяйство.

Iryna Y. Shtuler¹
THEORETICAL FRAMEWORK FOR IMPLEMENTATION
OF COALITION AGREEMENT PROJECT ON INNOVATIVENESS
OF UKRAINIAN FORESTRY SECTOR

The article considers the key issues related to the forestry sector of Ukraine. The stages of theoretical analysis of this project implementation are presented. It has been established the necessary prerequisite for Ukrainian forestry successful development is the implementation of a range of innovative measures. Key directions in the related reforms for the forestry industry are offered.

Keywords: innovative management; eco-oriented development; forestry.

Постановка проблеми. Питання пошуку оптимальних стратегій та моделей управління інноваційною діяльністю для окремих галузей економіки постають зараз дуже гостро. Ця проблема вимагає якнайшвидшого якісного вирішення з метою подальшої розбудови економічної системи України, впровадження передових світових здобутків тощо. Особливої уваги потребують такі специфічні підприємства, як лісогосподарські, які реалізують не тільки економічну функцію, а й соціальну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню інноваційного розвитку та ефективності інноваційної діяльності підприємства присвячено праці відомих вітчизняних учених: В.М. Гейця [5], Б.М. Данилишина [6], М.М. Єрмо-

¹ National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.

шенка [9], С.А. Єрохіна [9], В.Я. Шевчука [11], Г.К. Ялового [12] та багатьох інших, які стверджують, що лише інновації можуть відродити та розвинути економіку України.

Невирішена раніше частина загальної проблеми полягає у дослідженні готовності лісгосподарської галузі до реформ та визначення поетапного плану реалізації положень, викладених у проекті Коаліційної угоди [4].

Метою дослідження є виявлення можливостей імплементації заявлених в проекті Коаліційної угоди [4] положень щодо реформування лісового господарства, в т.ч. інноваційного напрямку його розвитку, шляхом аналізу стану лісгосподарської галузі. Проведене дослідження надасть змогу структурувати основні напрямки майбутніх реформ та в подальшому коригувати тактичні кроки інноваційного розвитку даної галузі відповідно до заявлених пріоритетів.

Основні результати дослідження. На сьогодні всі галузі господарювання в Україні перебувають у скрутному становищі та переживають не найкращі часи, винятком не стала і лісгосподарська галузь. Кризові тенденції, породжені нестабільністю зовнішнього середовища, а також знижений внутрішній економічний потенціал спричинили сповільнення та «замороження» інноваційності в лісгосподарській галузі. За таких умов інновації залишаються дже-релом розвитку лише теоретично та не знаходять практичної реалізації.

На сьогодні в Україні впровадження інноваційної системи управління лісами передбачається Концепцією реформування та розвитку лісового господарства, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2006 р. [3] та Державною цільовою програмою «Ліси України» на 2010–2015 рр., затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. [1]. З метою реформування лісового господарства Верховною Радою України (VIII-ого скликання) в 2014 р. було розроблено проект Коаліційної угоди [4]. Даним документом передбачається реформування лісового господарства в рамках сільського господарства та передбачено розділом XI «Реформа сільського господарства», що містить 5 основних пунктів, які визначають земельну реформу, реформування системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та залучення фінансування у галузь, сприяння міжнародній торгівлі (сільськогосподарською продукцією), сталий розвиток сільських територій та реформування лісового господарства. Отже, як бачимо, лісгосподарській галузі відводиться другорядна роль, хоча як сфера особливого стратегічного значення вона потребує посиленої державної уваги та підтримки.

Пункт 5 розділу XI Проекту Коаліційної угоди «Реформування лісового господарства» містить лише 3 підпункти:

1. Розділення функцій держави у сфері лісового господарства: функції формування політики, контрольні та господарські функції виконуватимуться різними органами влади (III-ій квартал 2015 року).

2. Створення на базі існуючих державних лісгосподарських підприємств єдиної державної лісгосподарської структури, використавши досвід Польщі, Латвії та інших країн з успішним функціонуванням державних лісгосподарських підприємств (I-ий квартал 2016 року).

3. Розгляд питання доцільності введення експортного мита на необроблену деревину, розроблення механізмів стимулювання розвитку вітчизняної деревообробної промисловості (II-ий квартал 2015 року) [4].

Розглянемо теоретичні засади імплементації цих положень проекту Коаліційної угоди [4], адже конкретна мета розробки даного документу – провадження екологічно сталої політики в лісовому господарстві, що сприятиме більш ефективному управлінню ресурсами. Як бачимо, в центрі уваги опинилась інноваційна проблема, від розв'язання якої прямо залежить успішний розвиток лісгосподарської галузі, а саме – забезпеченість лісовими ресурсами.

Реалізація реформ, вказаних в проекті Коаліційної угоди [4], передбачає їх поетапне виконання. Це потребує розробки покрокових етапів їх реалізації. Генеральним принципом інноваційного розвитку лісгосподарського сектору української економіки має бути формування збалансованого механізму використання та відтворення багатогранних лісових ресурсів, що забезпечить взаємоузгоджений рух відповідно до головних стратегічних напрямів.

Етапи теоретичного аналізу імплементації положень проекту Коаліційної угоди наведено на рис. 1.

Рис. 1. Етапи теоретичного аналізу імплементації положень проекту Коаліційної угоди, побудовано за даними [4]

Розглянемо кожен етап імплементації положень проекту Коаліційної угоди. Для цього слід створити робочу групу, яка здійснить інвентаризацію та синтез усіх нормативно-правових актів, а також національних документів програмного і стратегічного плану розвитку галузей економіки та природо-

охоронного сектору. Дана робоча група має складатися з науковців, громадських активістів та представників центральних органів виконавчої влади, таких як Державне агентство лісових ресурсів України, Міністерство екології та природних ресурсів України тощо [10].

Аналіз стану лісогосподарської галузі за 2015 р. свідчить про те, що територія України складає 603549 кв. км, 70,9% якої складають сільськогосподарські землі, а близько 17,6% покривають ліси. На території України виділяються три аграрні зони – лісова (Поліська, 6 областей), лісо-степова (10 обл.), степова (9 обл.), частка лісів яких значно відрізняється. Загальна площа лісового фонду країни становить 10,4 млн га. Лісистість території країни становить 17,6% і цей показник постійно зростає. Значна частка лісів є заповідними або має режим обмеженого лісокористування [7].

Лісовий фонд перебуває у підпорядкуванні близько 50 міністерств, відомств і організацій. Найбільшими лісорозпорядниками є Державне агентство лісових ресурсів України (73%) та органи місцевого самоврядування (13%), 8% лісів та полезахисних лісових смуг перебувають на землях запасу сільських рад [7].

Значна частина лісів (понад 7%) після роздержавлення агроформувань була віднесена до земель запасу та залишилась без охорони та догляду, наявний деревний потенціал в цих лісах не використовується [7].

Майже половина лісів України є штучно створеними та потребують посиленого догляду. Програмою «Ліси України» [1] передбачалося насадження 430 тис. га нових лісів та захисних смуг впродовж 2010–2015 рр. Разом з тим, ці завдання та багато інших (зокрема, інвентаризація лісових смуг та закріплення їх за землекористувачами, відновлення агролісомеліоративних служб, створення захисних насаджень на еродованих землях приватної та комунальної власності тощо) не виконані у визначені терміни.

Запас деревини в лісах оцінюється в межах 2102 млн куб. м. Загальний щорічний приріст деревини в лісах Держлісагентства – 24,6 млн куб. м, використання приросту у 2013 р. склало 66%. Обсяг заготівлі ліквідної деревини від усіх видів рубок у 2013 р. становив в Україні – 18,0 млн. куб. м (у Держлісагентстві – 14,4 млн. куб. м). Таким чином, спостерігається поступове збільшення запасу [7].

До пріоритетних виробництв у деревообробній промисловості віднесено виробництво фанери, деревинно-стружкових плит, меблів, паперу. У 2014 р., порівняно з попереднім роком, виробництво паперу та паперових виробів знизилось на 6%, а оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка (крім меблів) та виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння зросло на 3%. У січні 2015 р. обидві ці галузі зазнали спаду в порівнянні з січнем 2014 року. У 2014 р. експорт деревини та продуктів її переробки сягав 2,12 млрд дол. США, з яких 40% – це папір та паперові вироби, а 35% – не оброблена деревина або деревина низького рівня переробки [7].

Згідно з нині діючим Лісовим кодексом, головна функція лісів – екологічна, потім йде соціальна. Економічній складовій (перш за все, забезпеченню деревиною деревообробних підприємств) не приділяється належної уваги.

Аналіз стану та ефективності лісового господарства вказує на те, що ця галузь потребує системних реформ з тим, щоб забезпечити конкурентоздатність та інноваційний розвиток лісопромислового сектору та деревообробної промисловості.

Свідченням поглиблення негативних процесів у цих сферах є:

1. Погіршення структури, якості і стану лісів країни з різних причин, у т.ч. внаслідок зміни клімату.

2. Стрімке зростання експорту необробленої деревини, а не її глибока переробка вітчизняними підприємствами.

3. Диференціація лісових підприємств за рівнем фінансового забезпечення та їх відставання від державних лісових компаній європейських країн за економічними показниками та рівнем технічного, технологічного і кадрового забезпечення.

4. Зростання соціального невдоволення станом справ у лісовому секторі.

Серед проблем, які гальмують розвиток цих сфер, виділяються наступні:

1. Недосконале здійснення моніторингу та ведення Державних земельно-лісового кадастрів лісового фонду України. Наявна геоінформаційна база даних лісовпорядкування не є готовою кадастровою системою.

2. Суміщення управління господарської діяльністю з функціями законотворення та державного контролю та підміна національних інтересів інтересами окремих суб'єктів.

3. Формування авторитарної системи управління в галузі; фактичне позбавлення керівників державних лісгоспів самостійності у веденні господарської діяльності.

4. Корупційний механізм прийняття основних рішень щодо торгівлі необробленою деревиною та недосконалість чинного регулювання (що проявлялося, зокрема, в нерівності умов забезпечення лісоматеріалами підприємств та деревообробних підрозділів Держлісгоспів; відсутності альтернативних методів реалізації необробленої деревини на внутрішньому ринку, порядку реалізації необробленої деревини експортерам, прозорої методики формування цін на деревину; невизначеність умов продаж; неврегульованості процедур повернення гарантійного внеску, оформлення договорів купівлі-продажу тощо), в результаті чого зростав експорт необробленої деревини та інвестиційні ризики в деревообробній галузі.

5. Недостатній розвиток галузевої інфраструктури, зокрема, нерозвинена мережа лісових доріг, особливо в українських Карпатах, та відсутність програм державної підтримки покращення транспортної доступності лісових деревних ресурсів.

6. Недостатність природозберігаючих технологій лісокористування та відсутність державної підтримки в забезпеченні лісового господарства природозберігаючими технологіями; виробничими технологічними комплексами і обладнанням [10].

До позитивних моментів (сильних сторін) галузі варто віднести:

1. Наявність значного потенціалу лісових угідь (які відіграють важливу екологічну, соціальну та кліматорегулюючу роль), стан яких складний, але не безнадійний.

2. Готовність вітчизняних деревообробних підприємств до нарощування виробництва товарів глибокої переробки деревини.

3. Декларування урядом України невідворотності реформування галузі.

4. Включення до Угоди про Асоціацію Україна – ЄС питань гармонізації законодавства України із законодавством ЄС у галузі сільського, лісового господарства, енергетики та торгівлі, що сприятиме вдосконаленню законодавчого регулювання та розвитку галузі.

Основними напрямками реформування та розвитку лісгосподарської галузі вбачаються наступні:

1. Протидія корупції.

2. Зміцнення прав власності.

3. Інституційна реформа.

4. Забезпечення переходу на еколого-орієнтовані висококомеханізовані методи ведення лісового господарства.

5. Забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку.

6. Системний перегляд та удосконалення законодавства.

Аналіз ймовірних причин невиконання реформ в лісгосподарській галузі:

1. Поєднання управління господарською діяльністю з функціями законотворення та державного контролю.

2. Недосконалість законодавчого регулювання правовідносин у галузі, що містить значну кількість реальних і прихованих корупційних ризиків.

3. Сприяння використанню лісової біомаси для біоенергетики і тим самим покращення конкурентоспроможності не було серед пріоритетів лісового сектору і тому не відображено в Державній програмі «Ліси України» [1].

4. Ринок біомаси для біоенергетики знаходиться на початковій стадії формування.

5. Відсутність дієвої державної підтримки програм розвитку лісового сектору [10].

Висновки. Економічні показники розвитку лісгосподарської галузі невисокі. Незважаючи на значний потенціал галузі, управління нею не є ефективним, не відповідає сучасним вимогам і потребує удосконалення. Метою інноваційного розвитку лісгосподарської галузі повинно бути стабільне забезпечення населення й підприємницьких структур деревиною та недеревною сировиною. Таким чином, інноваційний розвиток підприємств лісгосподарської галузі, з одного боку, є складовою частиною розвитку економіки і важливим аспектом відтворення виробничих відносин, а з іншого, – процесом цілеспрямованого, послідовного руху підприємства до збалансованого інноваційного стану. Перші кроки в цьому напрямку здійснено – розроблений проект Коаліційної угоди закладає засади виведення лісгосподарської галузі з кризи, а ефективна імплементація вказаних положень відкриє нові перспективи для інноваційного розвитку лісгосподарської галузі.

1. Про затвердження Державної цільової програми «Ліси України» на 2010–2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 №977 // zakon.rada.gov.ua.

2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президент України від 12.01.2015 №5/2015 // zakon.rada.gov.ua.

3. Про схвалення Концепції реформування та розвитку лісового господарства: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.04.2006 № 208-р // zakon.rada.gov.ua.
4. Коаліційна угода: Проект Верховної Ради України VIII скликання // solydarnist.org.
5. *Гець В.М., Семиноженко В.П.* Інноваційні перспективи України: Монографія. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
6. *Данилишин Б.М.* Наукові нариси з економіки природокористування: Монографія. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – 280 с.
7. Лісове господарство: українські реалії та досвід Європи // www.investukraine.com.
8. Лісове законодавство у запитаннях та відповідях: довідник для громадян / FLEG (Forest Law Enforcement and Governance) – Удосконалення систем правозастосування й управління в лісовому секторі. – К., 2011. – 39 с.
9. Організаційно-економічні аспекти інноваційного оновлення національного господарства: Наук. монографія / За наук. ред. М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохіна. – К.: Національна академія управління, 2008. – 216 с.
10. Основні напрямки реформування та розвитку лісового сектора. Ваша думка? // www.lesovod.org.ua.
11. *Шевчук В.Я.* Формування інноваційної моделі сталого розвитку України в посткризовий період // Економічний часопис-XXI. – 2010. – №1–2 // soskin.info.
12. *Яловий Г.К., Колесок С.В., Іваницька О.В.* Сутність інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємства // nauka.kushnir.mk.ua.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2015.